

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Галіцина Н.В.,

*старший викладач Азовського регіонального інституту управління
Запорізького національного технічного університету*

Стаття присвячена аналізу адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин в Україні. Автором визначена специфіка методів адміністративно-правового регулювання, обґрунтована необхідність та запропоновані найбільш перспективні напрямки їх впровадження в Україні з урахуванням сучасної практики господарювання.

Ключові слова: корпоративні відносини, державне регулювання, методи адміністративно-правового регулювання, напрямки удосконалення

Статья посвящена анализу административно-правового регулирования корпоративных отношений в Украине. Автором определена специфика методов административно-правового регулирования, обоснована необходимость и предложены наиболее перспективные направления их внедрения в Украине с учетом современной практики хозяйствования.

Ключевые слова: корпоративные отношения, государственное регулирование, методы административно-правового регулирования, направления усовершенствования

Article is devoted the analysis of is administrative-legal regulation of corporate relations in Ukraine. The author defines specificity of methods of is administrative-legal regulation, necessity is proved and the most perspective directions of their production in Ukraine taking into account modern practice of managing are offered.

Key words: corporate relations, state regulation, methods of is administrative-legal regulation, an improvement direction

Формування адекватної реаліям сьогодення системи методів адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин є однією з основних передумов запровадження дієвої політики держави в цій сфері економіки. Виконання цієї вимоги набуває особливої актуальності в Україні, де корпоративне управління перебуває лише на стадії свого становлення і характерною рисою якого стає загострення корпоративних конфліктів внаслідок невідповідного умовам часу правового регулювання, у тому числі й адміністративно-правового.

Таким чином, розвиток корпоративних відносин потребує виваженого й послідовного впливу з боку держави. Для цього необхідно визначити й певним чином систематизувати можливий набір відповідних методів і засобів адміністративно-правового регулювання, з'ясувати доцільні межі їх застосування відповідно до умов вітчизняної господарської практики і, нарешті, окреслити найбільш перспективні напрями їх подальшого вдосконалення.

Низку правових проблем адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин висвітлено в роботах сучасних науковців, які розглядають питання державного впливу на корпоративний сектор економіки переважно в контексті їх правового оформлення. Так, зокрема, О.М. Вінник досліджує механізми забезпечення приватних і публічних інтересів у господарських товариствах [1, с.155-224]; В.М. Кравчук приділяє увагу загальнотеоретичним проблемам корпоративних правовідносин [2, с.9-122]; Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко, Г. В. Назарова аналізують особливості правового регулювання системи корпоративного управління в

Україні [3, с.20-28]; Т.В. Кашаніна досліджує взаємозв'язок системи методів державного та корпоративного регулювання господарських відносин [4, с.8-12]; А.С. Врублевський аналізує структуру, нормативно-правове регулювання і механізм реалізації адміністративно-правового статусу господарських товариств [5, с.20-23]; В.Д. Мельгунов приділяє увагу питанням корпоративного управління у контексті адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності [6, с.56-67]. Правовий аспект дійсно має провідне значення для визначення специфіки відповідних методів і засобів адміністративно-правового регулювання. Однак виключно правовими характеристиками зміст зазначених методів не вичерпується. З огляду на це більш перспективним є підхід, започаткований В.А. Євтушевським, який державне регулювання корпоративного сектора розглядає, насамперед, крізь призму організаційно-управлінської бази функціонування господарських товариств [7, с.77-81].

Слід зауважити, що хоча останнім часом у правовій літературі переважає величезний інтерес до дослідження і вивчення господарських товариств, питання адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин є недостатньо дослідженими у вітчизняній правовій науці. У зв'язку з цим відсутні серйозні теоретичні роботи, присвячені даній проблематиці, що гальмує законодавче регулювання і практичний розвиток господарських товариств як найбільш ефективних організаційно-правових форм юридичних осіб у ринковій економіці.

Метою статті є визначення поняття, сутності та методів адміністративно-правового регулювання кор-

поративних відносин. Її новизна полягає у аналізі специфіки методів адміністративно-правового регулювання створення та функціонування господарських товариств, обґрунтуванні їх необхідності і запропонування шляхів впровадження в Україні з урахуванням сучасних реалій господарювання.

Взагалі державне регулювання характеризується як встановлення і забезпечення державою загальних правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин і коректування їх у залежності від умов, що змінюються, і служить одним із проявів або функцією державного управління в широкому значенні [8, с.297]. Дану функцію доповнюють усебічним контролем за виконанням правових вимог, координацією і встановленням загального напрямку діяльності учасників відносин, захистом їхніх законних інтересів і прав, визначенням і нормативним закріпленням пріоритетів, встановленням порядку реєстрації, ліцензування і т.ін.

Б.З. Мільнер виділяє три форми державного регулювання економіки: 1) затвердження єдиних для всіх загальних правил поведінки суб'єктів господарювання; 2) встановлення різних правових режимів для окремих груп господарюючих суб'єктів; 3) використання індивідуальних адміністративних актів управління. Співвідношення ступеня впровадження зазначених форм і визначає міру втручання держави як органу влади в економічні відносини [10, с.520].

Адміністративно-правове регулювання як різновид державного регулювання є механізмом імперативного-нормативного упорядкування організації і діяльності суб'єктів і об'єктів управління і формування стійкого правового порядку їхнього функціонування. Тривалість циклу послідовно вчинюваних дій, спонукання суб'єктів права діяти самостійно і здійснювати свої права і виконувати обов'язки в рамках встановлених режимів і процедур, забезпечення стабільності в їхньому функціонуванні – такі призначення і прояви цього регулювання.

З погляду правових форм адміністративно-правове регулювання виражається: а) у спеціальних нормах статутних і тематичних законів, указів; б) в актах типу «положення» і «порядок», у яких міститься перелік і послідовність функціонально-операційних дій органів виконавчої влади, організацій, установ, громадян; в) у «правилах», що містять регулятивні та імперативні норми.

Іншим критерієм класифікації може служити розрізнення форм здійснення адміністративно-правового регулювання за обсягом і методами. До них відносяться: а) форми державної підтримки, б) імперативні кількісні і якісні нормативи, в) способи легалізації (реєстрація фізичних і юридичних осіб, ліцензування і т.п.), г) адміністративні режими, пов'язані з забезпеченням державних станів, г) адміністративно-функціональні режими, д) введення державної монополії [8, с.299]. Усі названі й інші методи застосовуються далеко не завжди рівномірно й у пропорції, що визначається об'єктивними потребами галузі, сфери і т.п. Регулюючі функції часом послаблюються чи підсилюються і таке балансування забезпечує гнучкість державного впливу.

За характером і обсягом впливу держави та ступенем самостійності господарюючих суб'єктів методи регулювання класифікують на такі: 1) загально-нормативного регулювання; 2) програмно-настановні; 3) легалізуючі; 4) нормативного виміру (кількості і якості); 5) підтримки рівня діяльності; 6) контролю-облікові; 7) «заборонні» [6, с.60]. Вибір тих чи інших методів повинен спиратися на точний аналіз ситуацій і їхнє комплексне використання.

Під методами адміністративно-правового регулювання власне корпоративних відносин розуміються певні способи владного впливу державних органів на процеси розвитку корпоративного сектора економіки.

Специфіка зазначених методів визначається, насамперед, особливостями власне корпоративних відносин, тобто відносин, які виникають у зв'язку з діяльністю господарських товариств.

Дискусійним є питання щодо галузевої належності корпоративних відносин, існування яких визнають численні дослідники, однак їх погляди на ці відносини в оцінках не збігаються.

Поняття та зміст корпоративних відносин визначається по-різному. Ще з часів римського права відомі широке і вузьке тлумачення корпорації та корпоративних відносин. Відповідно до широкого тлумачення, корпоративні відносини виникають з приводу створення-нового тіла (corpus) юридичної особи та функціонування останньої – між засновником (засновниками) та створеною організацією. Деякі з сучасних прибічників подібної позиції розширюють коло корпоративних відносин всією сферою підприємництва, визначаючи його об'єктом корпоративного права. У вузькому розумінні, що склалося пізніше, з появою корпорацій (організацій корпоративного типу, що створюються і діють у складі кількох або багатьох осіб) корпоративні відносини розглядаються як такі, що складаються всередині корпорації – між її учасниками та організацією в особі її органів та їх посадових осіб, а також між зазначеними особами у різних комбінаціях (між органами товариства, між посадовими особами цих органів, між учасниками). З такими, суто внутрішніми відносинами, тісно пов'язані відносини, що виникають (а) між засновниками, між ними та третіми особами при створенні корпорації, (б) між корпорацією та її кредиторами, контрагентами, контролюючими органами, якщо при цьому зачіпаються інтереси учасників [1, с.132].

Як видно з цього переліку, корпоративні відносини являють собою досить різноманітну групу суспільних відносин, сфера застосування яких пов'язується не тільки із внутрішньогосподарською діяльністю підприємства (взаємовідносинами між учасниками, керівництвом та робітниками), але й поширюється на її стосунки із зовнішнім оточенням (іншими суб'єктами господарювання, органами державної влади). За цих обставин очевидно, що адміністративно-правове регулювання корпоративних відносин має носити комплексний характер, а методи такого регулювання мають бути достатньо різноманітними.

Для більш розгорнутої характеристики методів адміністративно-правового регулювання корпоратив-

них відносин доцільно звернути увагу на особливості власне корпоративної форми організації бізнесу та правової регламентації діяльності відповідних суб'єктів господарювання.

Як відомо, господарські товариства, формуються суто добровільно і на основі фінансової участі засновників, що виявляються в розмірі їх частки у статутному капіталі товариства. Отже, ключовими характеристиками корпоративних відносин є майнова відокремленість й автономність їх учасників один від одного, відсутність у них будь-яких владних повноважень стосовно один одного та юридична рівність.

При цьому господарські відносини, що складаються в процесі створення, функціонування та припинення господарських товариств, неоднорідні, що зумовлює доцільність їх класифікації з метою дослідження характерних ознак і відповідно – шляхів врахування їх у процесі правового регулювання зазначених відносин.

Критерії класифікації можуть бути різними. Так, за ознакою сфери дії ці правовідносини умовно можна ділити на дві категорії – зовнішні та внутрішні [1, ...131]. Перші (зовнішні) складаються між самостійними суб'єктами права – господарським товариством та іншими учасниками господарських правовідносин – і своєю чергою поділяються на горизонтальні і вертикальні. Горизонтальні складаються за участю рівноправних учасників (між господарським товариством та його контрагентами за господарськими договорами, між засновниками та учасниками господарського товариства), на відміну від вертикальних, учасникам яких притаманні відносини підпорядкування з основних чи окремих питань діяльності.

Подібні відносини складаються між господарським товариством або його засновниками, з одного боку, і суб'єктами, які здійснюють функції регулювання, управління, контролю щодо товариства (в сфері державної реєстрації, ліцензування, антимонопольного регулювання, оподаткування тощо). Зазвичай подібні повноваження в межах встановленої компетенції виконують державні (центральні, регіональні та місцеві) органи, органи місцевого самоврядування та їх виконкоми.

Внутрішні відносини складаються всередині товариства між його структурними підрозділами (одинацями), органами управління та контролю, що діють у межах своєї компетенції, визначеної на підставі закону, становчими документами товариства, між учасниками товариства, а також між ними та органами чи посадовими особами органів товариства.

Саме тому держава використовує відносно корпоративних суб'єктів господарювання методи приватно-правового регулювання: автономних рішень, координації, рекомендацій тощо.

Проте для захисту суспільних інтересів у процесі функціонування господарських товариств державою використовуються методи публічно-правового регулювання, у першу чергу метод владних приписів. Застосування цього методу передбачає юридичну нерівність сторін відносин, одна з яких обов'язково має бути владним суб'єктом, що уповноважений

державою на певне коло дій та вимог, які є обов'язковими для іншої сторони.

Розподіл корпоративних відносин за ознакою їх правової природи на приватно-правові та публічно-правові має суттєве значення для оцінки тих чи інших засобів їх адміністративно-правового регулювання, з'ясування наслідків тих чи інших дій суб'єктів такого регулювання. Саме тому ця характеристика може служити підставою для більш докладного й послідовного опису існуючих методів адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин в Україні. Так, зазначені методи можуть бути класифіковані за ознакою характеру впливу, масштабу, засобів та характеру регулювання.

Засоби адміністративно-правового регулювання, що застосовуються до господарських товариств, класифікуються в залежності від того, на якій підставі вони створені – на базі винятково приватного капіталу або за участю капіталу державного. Однак на всі без винятку види господарські товариства поширюються такі засоби адміністративно-правового регулювання, як:

- реєстраційно-легалізуючий порядок створення та діяльності;
- цільове програмування формування і розвитку корпоративних суб'єктів господарювання у пріоритетних для держави сферах;
- антимонопольне регулювання [10, с.7].

Викладене дає змогу зробити висновок, що запроваджені на сьогодні в нашій країні методи адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин в Україні характеризуються необхідним різноманіттям.

Проте збільшення кількості корпоративних конфліктів, безпосередніми учасниками яких стають органи державної влади, свідчить про те, що ефективність застосування таких методів є вкрай недостатньою. На наш погляд, це зумовлено передусім фрагментарністю, некомплексністю втілення зазначених методів регулювання, недостатньо чітким розподілом відповідних повноважень між органами виконавчої влади.

Для забезпечення належної ефективності політики держави щодо регулювання корпоративних відносин необхідно змінити пріоритети цієї діяльності, а саме – забезпечити виважений перехід від домінування короткострокових (часто неузгоджених) цілей запровадження тих чи інших методів регулювання до визначення найбільш прийнятної сценарію їх подальшого довгострокового розвитку. Тоді завдання відповідної управлінської діяльності та послідовність відповідних заходів органів державної влади набуває системних ознак, чіткої орієнтованості на досягнення очікуваних результатів. Виконання цього завдання потребує, насамперед, формування чітко визначеної сукупності необхідних і достатніх умов щодо забезпечення адекватного середовища для гарантованого вдосконалення цього процесу.

Певні кроки в цьому напрямку вже зроблені. Так, у 2007 році була затверджена Концепція реформування корпоративного законодавства України, відповідно до якої визначені наступні завдання реформування корпоративного законодавства:

– запровадження в українське законодавство та правозастосовчу практику європейських стандартів; орієнтація на відомі іноземним інвесторам моделі регулювання;

– забезпечення правового регулювання, спрямованого на досягнення балансу інтересів всіх заінтересованих учасників корпоративних відносин (самого товариства, його учасників – міноритарних та мажоритарних, кредиторів, працівників, потенційних інвесторів суспільства та держави);

– забезпечення гнучкості корпоративного законодавства, формування моделей управління, що відповідають різним формам та стратегіям ведення бізнесу, забезпечення можливості обрання адекватної та зручної організаційно-правової форми та моделі регулювання з можливістю її суттєвої модифікації у локальних нормативних актах або угодах між акціонерами (учасниками) товариства;

– усунення бар'єрів, що перешкоджають початку та веденню підприємницької діяльності з використанням форми господарського товариства; зменшення регуляторного навантаження на товариства;

– розвиток корпоративного законодавства у сферах, де відсутнє регулювання (статус директорів, діяльність груп товариств, регулювання поглинань) [11, р.ІІ].

З огляду на це, вважаємо, найбільш перспективними напрямками подальших досліджень стає виокремлення основних чинників розвитку адміністративно-правового регулювання корпоративних відносин, вплив яких забезпечує базові засади взаємодії учасників господарювання згідно з існуючими відносинами та провідними напрямками їх корегування. При цьому розвиток сукупності факторів активізації державної політики у сфері регулювання корпоративних відносин повинен мати своєю метою виявлення та подолання перешкод щодо виведення на новий якісний рівень системи корпоративного законодавства в Україні, полегшення створення нового бізнесу та його ведення, підвищення привабливості українських товариств для внутрішніх та іноземних інвесторів, зниження кількості та гостроти корпоративних конфліктів та запровадження механізмів їх регулювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах : проблеми правового забезпечення : Моногр. / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2003. – 352 с.
2. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах / В. М. Кравчук. – Львів : Край, 2009. – 464 с.
3. Задохайло Д. В. Корпоративне управління : Навчальний посібник / Д. В. Задохайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. – Х. : Еспада, 2003. – 688 с.
4. Кашанина Т. В. Корпоративное право: для подготовки бакалавров, для подготовки специалистов : Учебник / Т. В. Кашанина – М. : Юрайт Высшее образование, 2010. – 899 с.
5. Врублевский А. С. Особенности административно-правового статуса хозяйственных обществ в Российской Федерации : Автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 «Административное право; финансовое право; информационное право» / А. С. Врублевский. – М., 2007. – 23 с.
6. Мельгунов В. Д. Административно-правовое регулирование и административно-правовые режимы в сфере предпринимательской деятельности / В. Д. Мельгунов. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 150 с.
7. Євтушевський В. А. Основи корпоративного управління : Навчальний посібник / В. А. Євтушевський. – К. : Знання-Прес, 2002. – 317 с.
8. Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс : полный курс / Ю. А. Тихомиров. – М. : Издание Тихомирова М. Ю., 2008. – 697 с.
9. Мильнер Б. З. Теория организации : Учебник / Б. З. Мильнер. – 5-е изд. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 720 с.
10. Петухов В. Некоторые вопросы административно-правового регулирования организации и деятельности корпораций в России / В. Петухов // Право и экономика. – 2000. – № 4. – С. 7-13.
11. Концепція розвитку корпоративного законодавства України, затверджена рішенням Ради Комітету корпоративного права Асоціації правників України 03.10.2007 р. // Юридичний радник. – 2007. – № 5 (19).